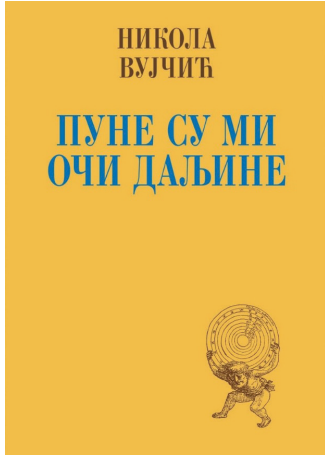

Милица Ђуковић

НАЈДУБЉЕ, ДОКЛЕ РЕЧИ ДОПИРУ

(Никола Вујчић: *Пуне су ми очи даљине: изабране старе и неколико нових песама*, Српска књижевна задруга – Српско културно друштво „Просвјета“, Београд–Загреб, 2024)

Самеравајући стилскопоетичке карактеристике поезије Николе Вујчића, у поговору књиге *Докле ѿ-iled гојуре и нове ѿесме* (2012), поред аисторичности, смисла за детаљ, окретања природе, повлашћивања теме повратка у прошлост и евокације детињства, али и константног промишљања песничког језика, Ђорђе Деспић издвојио је уједно „огољеност лирског (само)-сведочења” које „добија и на аутономији и на интензитету”. С друге стране, сумирајући поетичке одлике Вујчићеве прве збирке песама – *Тајансѿвени сѿрелац* (1980) – у есејистичком микропортрету „Света прозирност ствари”, публикованом у хрестоматији *Шум Вавилона* (1988), Михајло Пантић закључио је како је у питању пре свега „поезија *іледања* (песник учествује

у свету превасходно тако што га, упркос препреци, посматра, и језиком исказује)”. Иако се четири и по деценије протежно песништво Николе Вујчића, уз изузетак експерименталније књиге *Нови ѿрилози за ауѿобиоѿрафију* (1983), осведочује као стишано, уравнотежено, универзалним темама заокупљено молско певање (каким га означава Васа Павковић, у поговору књиге *Звук ѿишине*), ипак се ово доследно поетичко опредељење не указује као једнообразно и суштински непроменљиво, него пре свега прогресивно. Напредовање у изабраној тенденцији огледа се у рецентној Вујчићевој књизи изабраних и нових песама *Пуне су ми очи даљине* у трансформацији *іледања* света у самоогледање (загледаност песничког дискурса у властита средства, могућности и функције) и самоисказивање. Исто тако, *оіољавање* (само)сведочења, као песников изабрани аутопоетички модус, досегло је климакс интензитета и аутономије управо у његовом најновијем остварењу, публикованом у едицији *Аѿлас* Српске књижевне задруге.

Наднесен над властитим медијем изражавања, Никола Вујчић тематизује речи (склопове од којих су сачињене, односе у које улазе и улоге које пос(р)едују), трудећи се, све време, да проникне у тајне уметничког стварања, али и да их што прецизније артикулише. Приметна је, уједно, Вујчићева тежња за преиспитивањем уврежених представа. Тако, фреквентном песничком употребом аутоматизован и унапред подразумеван однос унутар бинарне опозиције коју сачињавају речи и ствари Вујчић суверено проблематизује, пропитује и онеобичава, како сагледавањем из другачијег угла, у парадигматичној и на ефектну песничку слику сведеној песми „Ствари су пуне речи”: „ушао сам у / аутобус. / под тежином говора пукле су

гуме, дошли су мајстори / и поправили ту реч која ме је одвезла / до куће”, тако и променом устаљеног односа речи и ствари, њиховим сливањем у стваралачком чину, у песми „Говор”, те аналогичном између космогонијске неразлучивости речи, њима припадајућих ствари и властитих свакодневних поступака („Соба”), све до песме „Живот” у којој ствари и речи одмеравају снагу, узмичући пред простором који запрема размак између њих, а који се поглавито именује као пустош или белина. Међутим, поетички је сигнификантна чињеница да и лирски субјект бива означен као „размак између речи и ствари” („Говор”), док је готово идентичан међуположај приписан и рђи која нагриза резу и врата давно непосећене куће, при чему, тађећи „овај размак између две речи. / рђа [...] је и сам језик зарђала, / тако да сам остао нем” („Кућа”). Уколико је према увидима финског књижевника Пентија Сарикоског из ненасловљене Вујчићеве песме песнички занат заправо упорно, истрајно, свакодневно трагање за (вазда недовољним) речима, или пак завиривање унутра, у тамну дубину језика из које израња сопствени лик („Суочавање”), те ако је *чишање џесме* (из истоименог остварења) улазак у песничку слику, омогућен речима које обузимају, увлачећи у своју лепоту и дубину, односно ако је задатак речи да лове („Разговор”) и ако је лирски субјект „хрпа речи” („Говор”), постојећ и могућ само када је предан састављању стихова („У мрежи речи”), онда се поништење и консеквентно умањење сопства до поетички изазовне, продуктивне белине указује као логична последица, јер: „казујући себе, губим се” говорио сам све тише / и постајао јека белине папира” („Препознавање”). Тенденција умањења уочљива је и у мотиву једва приметног бога, очуваног у сећању на давно, детиње виђење цркве, у песми „Руке”, којој се припаја доживљај круњења живота, до ситница са којима „флертује” белина, у чему пролази читава егзистенција песничког субјекта, што јесте, коначно, зачудан и упечатљив доживљај песничког заната („Живот”). Налик речима и стварима, бинарна опозиција коју чине говор и ћутање проблематизирана је у остварењу „Лето”, у којем је ћутање сагледано као родно место (уметничког) израза: „Највише имам у ћутању, а не у / говору. Речи се развеју као осје на ветру, а ћутање / падне у тежину зрна”, као што је и опозитни пар велико/мало пренет на аутопоетички план и пластично дочаран ефектним поређењем ложења ватре, сагоревања и „прављења” песме, писања: „Као кад ложиш ватру и слажеш гранчице, / прво ситније па крупније тако да се укрштају / и да се грле, можда и шапућу, док их пламен / својим језиком не повеже у речи узавреле. / Тако је и за песму потребно да изгори / то што је унутра ситно и лагано, / да се створи жар од кога ће настати / њено пространство” („Скривање у речи”). Не изненађује, стога, чињеница да књигу затварају прозни „Аутопоетички фрагменти”, у којима је прецизно и књижевнотеоријски поткрепљено различито биографско и ауторско ја, песма одређена као „мало откриће’ моћи језика”, песник виђен као слуга језика, језик – оно „најсветије што имамо”, а читалац као активни учесник у декодирању значењских слојева песама.

Књига *Пуне су ми очи даљине*, поред промишљања стваралачког чина, омогућила је издвајање лајтмотива који су обележили песništво Николе Вујчића. Истакнут и важан свакако је лајтмотив *гланова*, који има улогу размера даљине или трансценденције, тј. неба или бога („Молитва” и „Руке”), обима и снаге жеље („Жеља”), али и синегдохе поетичке економије, тј. средства које ће, затварњем уста, спречити

непотребно расипнички однос према речима („Прва реч“). Лајтмотив јабуке успешно контрахује живот, свдећи га на тренутак вредан памћења, тренутак уживања, али и тренутак незахваћен речима, поетички склизак а неопходан за стварање, у песмама „Живот тече“, „Јесен“, „Опис града“ и „Јутарња расправа о облику“. Јабуци близак, по проблематизацији односа речи и ствари, говора и ћутања, мировања и кретања, људског и животињског обличја, био би лајтмотив *ауџобуса*, присутан како у прегнантној и релевантној песми „Ствари су пуне речи“, тако и у песмама „Претварање“ и „Исцеђено, из сећања“, у којима се реалије и дискурзивни чиниоци благо додирују и укрштају, попут наложених гранчица, творећи поетички шапат и возећи субјект „из тих речи, у нове, које ће ме / одвести даље“.

Засебан и обиман тематски комплекс сачињавају лајтмотиви *йоїлега/гледања*, *очију*, *прозора*, *оїлегалцеџа/оїлегала*, при чему треба имати у виду да, како Вујчић у „Аутопоетичким фрагментима“ истиче: „Гледање је хватање даљине [...] Гледање је увек виђење даљине. Гледање је и освајање даљине“, тако да је неопходно наведеној мотивској скупини припојити моменат кретања/динамике, освајања/савладавања и (с)хватања. Отворена епиграфом за који су одабрани стихови Дениз Левертов, са прегнантном поентом: „Гледање је начин постојања“, књига *Пуне су ми очи даљине* обележена је разумевањем *йоїлега* као јединог сигурног поседа и мере свега субјекту припадајућег, будући да „Колико погледом понесеш / толико ћеш имати“ („Јаковљев бунар“). Такође, одражавање великог у малом постиже се претежно посредством лајтмотива *оїлегалцеџа*, сачињеног од глатке водене површине (капи росе, локве) помоћу које се рефлектују небо или (властита) дубина („Поглед“ и „Потоп“), док се лајтмотивом *оїлегала* врши вешта конфронтација сучељених временских равни (прошлости и садашњости), попут песме „Одблесак“ у којој се људска егзистенција описује као „трајање које се огледа“ а огледало у којем субјект (п)осматра „себе старијег“ поприма обележја метафоричне ознаке протока времена и неумитне пролазности. У овој „поезији гледања“, како ју је именовао М. Пантић, мотиви *очију*, *прозора* и *огледала* саучествују у фузији двеју перспектива (непосредног доживљавања и сећања, увидâ које поседује одрастао човек и детету својствене фантазије), док опсежан приказ упамћених утисака и директних перцепција врхуни у песми „Двориште“ запажањем: „Као у огледалу лелујало је пуно слика!“, што наликује Ингарденовом појму опализације о којем Вујчић пише у „Аутопоетичким фрагментима“ и који успешно остварује у властитом поглавито феноменолошком песништву.

Поред мнемотехничке функције коју проносе далеке речи, чувајући сећање на минуло доба („Од детињства мало ми је остало“) или чинећи успомене блиским, посредством њиховог превођења у дискурзивни облик („Трешње“), даљина се у Вујчићевој поезији најчешће везује за мотиве погледа и *очију*, усмеравајући гледање, кретање и чињење (даљина пребива у очима као што и очи обуюмљују даљину, у песми „Удаљавање“, даљина топи поглед, док се поглед-одсјај зарива у даљину, у песмама „Сумрак“ и „Живот“), а врхунац активистичког односа према даљини остварује сâм песнички субјект, који постоји као „реч која гледа у даљину“ („Скривености“), заљубљеник у даљину и неко ко је истрајно премерава („Небо“ и „Молитва“), те помни освајач даљине: „Даљина ме је освајала, а ја сам / освајао даљину“ („Детињство“).

За разлику од књиге *Звук шишине*, у којој је избор из Вујчићеве поезије реализован према хронолошком принципу, а више налик издањима *Расуши звук*, *Докле њој лег дојире и нове њесме* и *Соба*, *Пуне су ми очи даљине* заснива се на ауторовом одабиру тематски сродних песама, међу којима доминирају оне са аутопоетичком тематиком. Кретање унутар ове књиге (али и целине Вујчићевог опуса) јесте интензивно и одлучно кретање у дубину сећања и језика. Отићи „ихај, хај – далеко!” („Страх у речима”), у коначници, значи продрети највише и најдубље – докле поглед и дланови, докле речи допиру.